

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Drei Kolleghefte - Cod. Ettenheim-Münster 162

Anreiter, Thomas

[S.l.], 1622-1623

Quaestio III.

[urn:nbn:de:bsz:31-114244](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-114244)

QVÆSTIO III^a

De meteoris aqueis.

DVBITATIO I^a

De nube, pluviâ, grandine

Quæ sit nubes **Conclusio** Nubes est vapor condensatus re-
cedente scilicet calore extrinseco, quod participabat a
radijs reflexis, natura aqua se se reducens ad pri-
stinas suas qualitates in parte frigore media regi-
onis. Nubes est duplex una sterilis, cuius maior pars est
vapor exhalatio, et in ventos abit, alia fecunda, aqua nimborum
id est resoluatur in aquas, locus eius est media regio, licet
fortasse aliquando ad unum tantum milliarem eleuetur,
tempus requirit non nimis calidum ne forte dissi-
patur, nec nimis frigidum ne ab ascensu impediatur,
notus denique vel est a ventis, vel ex radijs fuga con-
trarij, vel ab antiperistasi

Quæ sit pluvia **Conclusio** 2^a Pluvia est nubes in aqua re-
soluta, siue fluxio rubis humida favore solis in gal-
tas liquefacta, qua quidam si minutis, crebri-
us defluat psecutionem, vel imber dicitur, si grandioribus
rubis, si mediocribus pluvia, que in aequalitate oritur
a vaporibus rariore et densiore, tunc a frigore rubens
constringente tunc denique a distantia rubis à terra, quoniam
frigus est validius, quo maiores concrevant gutta. Pluvia
signa. Dotis modicitas, nota sunt quod cum sol vel luna
pallidus oritur, ratio quia pallor ille non nisi ex interpositio-
ne vaporum inter nos et solem, efficitur contra uento cum
nubes serenitate pronittit. 2° cum sol orientis maior solito
apparet, hoc non fit ob interpositos vapores, in quibus radij
solis refracti esse faciunt uideri maiorem. 3° humigra-
tio magna lapidum et parietum, hoc non a vaporibus

*Quæ imber
nubes, pluuio*

*Pluuia si-
gna*

2^m

3^m

praesertim laxatorum, raptorum, fiatorum. Et ab aeris
circumstantis minima mutatione intemperiam corporum
morbosorum statim excitari.

Quid sit ne
Certa

Conclusio 3 Nebulae est id quod ex nube in
aqua concretata relinquitar, ut veluti sereno,
tum nubis ex inuisionis ad aquas frigidas partibus
remans, unde fit et naperat ex tenuioribus, et sub
horibus nubis partibus ut glaci. l. 2. c. 1. r. 4.
et p. 15. contra Olympiodorum ratio est, quia partes den
siores nubis facilius accretur in pluvia quam rari
densa quae nebulae non est ex densioribus: haec ad terra
descendens serenitatis est signum, est et alia nebula
quae non est aliud, quam uapores et loquies humiditatis esse
si inq. propius aere haerentes et crassitiam, qui re
sistant agenti, quo eos eleuat, haec in aere ascendat sole
aduenientis pluiam, si descendat, uel auarepat ure
nitatem sponte.

Quid sit nix

cur nix albo

Conclusio 4 nix est nebulae friabili densi
tate congelata, efficitur in nubis in media aere
regione, antequam conerescat in aquam ob uehemen
tiam frigoris congelat. Haec albedo non est apparen
tia contra Anaxagoram, namque albedo non est apparen
tia, sed uera, ratio quia nebulae ex qua nix generat
rara est et pellucida, uicog, lucis et candoris susce
ptiua. Et quia frigus albefacit, unde in Septentrione
homines, uerbo sed et cornices, uulpes, corui, aliaq. ani
mantes alba reperiuntur, quorum meminit Ailes in
5. de generat. animalium. 3a quia partes aerea
et spiritus sunt admixti, quae facite albescent, Mollis

cur mollis

est nix quia uidelicet aliquid caloris retinet, unde
in terra iacens si frigeat magis durefit et aliquid
quidem in Christalium, uel uide, reperit in Alpibus. Lata
est in partibus Latae, quia ut ait alb. l. 1. c. 1. nebulae ex
qua nix fit haec partes Latae in partibus Latae. In monti
bus diutius conseruat, quia in uallibus, quo montes ex
algi frigidiores sunt ob uicinia mediae regionis aere de
quodq. licet sine propinquioris soli, ea tamen propinquitas.

De grandine, pluvia, nube

parum momenti habeat, et rarij reflexi, qui in
 uallibus in uant ibi desiderentur, unde uentos qui
 magis pflant, refrigerateq, cacumina. Nip conseruat, *non plantis*
 et nutrit plantis, quia prohibet calore, *in fer* *construat.*
 ra iacit, ne excedatur ac promde efficit ut herba
 altiores radices agant. In promeria reperitur uo rebra
 parca a signat. Ratachius, quod uapori, ex locis. Nixio
 abundantibus extrahatur, quod de nixio, conseruat, nati
 uo retinet calore, unde causa a signata albedinis, in
 nixio i sunt adaequata singulari, sed collecta

Conclusio 5 Quando est pluvia in aere, *Quid sit grando?*
 congelata, gignitur in aere, uo aqua pluvia pluuqua
 terram, attingit in gelu cogitur, idq, fit tu magno
 actu tu magno frigore, in magno, quia spirita
 tio in magno calore, in sublimo euenta, et in nubem
 paulo densiore, et calidore, concreta uo in aqua sol
 uitur calore circumstanti aeris, y antipittam, uo
 hementer refrigeratur, in magno frigore, quia spira
 tio in nubem, neq, densa admodum, neq, calidam
 at conerescit in grandinem. Quares, quo in loco fiat grando, *Sibi fiat gran*
 do? *do?*
 In media, et t. T. pluiam, posse, conerescere, in
 grandinem, tu in media, tu in infima regione aeris,
 de media constat, ut que hie sufficiens frigus ad hunc
 effectum, de infima, quia et calore, et frigore, aliquo
 uo uo uo, quae efficiunt grandinem. Constat grando globu
 lis minoribus, et rotundioribus, quo altius y media regio, *Cur rotunda?*
 ne, descendit, eo quod, diatius, mouentur, et in aere, uo
 luo atterant latera, durat minus die grando, quae nix,
 conerescat, quae grando, adfert a. calamitatem, saepe
 stripius, et satis, du, frangit, aq, humore, noua, p, dicit
 ad, resoluitur in aquam.

Conclusio 6 Glacies est aqua in stagnis, pala *Quid sit gla*
 nibus, alijsq, a usmodi locis congelata, eam, efficit frigo, *cies?*
 is, conubertantia, n, sine, admixtione, alicuius, caloris,
 et, tenent, concretionis, rae, est, quia, si, sola, uis, frigo, ris

efficeret ad congeland³ aqua³ tunc aqua posita in suo
 naturali statu esset congelata, quando quidem in summe
 frigida. et n^o est naturaliter congelata, adde filum
 ad concretione^m comp^o requirere aliquid caloris ut
 L. 4. c. 5. unde et hoc n^o na^o quando in re
 terra^m admittione^m, et a aliquo calore concretescunt
 miratur ap^o semp^o liquor gelascens quod partes te
 niores compressione^m illa exhalent. Quare ut gla³
 possitne marina aqua congelari sed historia impiti
 et in exphi maria^m A. Philonarium in et^o re^o apertam
 in deliis vocant nam Beda L. de nata^m ar^o 7. 9.
 meminit maris glacialis ultra filum

Quid sit for^o **Conclusio 7^a** Ros est vapor modicus in ultimo
 aeris loco condensatus, qui solutus in aqua^m gellat in ar
 boribus et fructibus insidet. Præna est congelatus:
 n^o q^o in media regione aeris hæc duo fiunt. q^o alia
 referre possent in altioribus montibus: q^o vapor e quo
 fiunt n^o nisi ex locis aëris ac humidis atq³ a calore
 modico subleventur, tempus quo orientur serenus debet
 esse, alia n^o ventis turbatur n^o ut concreta^m v^o
 p^oit, et fit quidem vernus, atq³ autumnale, quod ut ap
 tiffimum rabe moderati caloris, qui requiritur ad gene
 ratione^m rosis, hyberna^m a. proppria^m ut quæ magno
 frigore coalescat. Quare q^o fiat quod præna exuat
 traxeras arboru^m frondes? R^o præna^m consumpto calore
 q^o frigus eliceret foras humores totum quo exhausto
 necesse est frondes arefcere, h^o n^o frigus n^o comp^o
 nendi et coerandi

Quid sit n^o **Conclusio 8^a** Mal fit quando una cum va
 pore tenui ex quo ros generatur, effertur partes gla³
 terra subtilis ex qua^m varia cal^o humore tenui q^o
 m^optione gignitur succus prædulcis, qui exipiter
 herbis folijs, florculis, et terra sola, ex quo d^ostat

De rore, melle, saccharo, manna, 38

apud mella non conficuntur, sed colligere tantum
ut loquitur Aulus 1. de hist. Galienus c. 22.
1. 11. 12. Probatur tunc uno vel altero
die cellas melle repletas muerunt operij. 2. qd autumno
mel sibi detractum non reparant in tri illo et tempore
flores suppetant, ex floribus igitur fauos ex lacrymatis
arborum caris fingunt mella vero ex rore aeris colligunt
Nota mellis sylvestris rore quosdam intelligere arborum
folia candida et terrea, qua contrita saporis mellitum
exhibent quosdam humorem ex folijs arborum collectum
alios mel tertium sive crucium de quo Plin. l. 11. c. 16.
alios rore ex arboribus, alios mel in lapidibus scissuris agrestibus
apibus confectum. Nota in Sardinia mel amarum
gigari quod apes ibi mellitum rore ex absynthio colligant
ut. Cornubriens. c. 9. t. 7.

Conclusio 9 Saccharum mellis quoddam unde saccharum
genus est quod ex canny, sive arundinibus ex quo quod
igni a quo candore et spirititudine contrahit meliorum
in sponte sua exsudet antiqua canna exsudantur
sicut ex arboribus lacryma a veteribus saccharo dixerunt
sed non est ut pluribus docent Cornub.

Conclusio 10 Manna efficitur ut mel, ximus. Manna
ra quando una cum ferui uapore, ex quo ros gignitur
eleuantur partes terra subtilis, ita ut partes aqua
ualde excoquantur, nescantq, partes terra cum eorum
qua humiditate, exiit liquor hic mellitus saporis
qui arborum in ramis herbis lapidibus et terra in
uentur. Manna mellea ros Syriacus uocatur ab alijs
mel aerium, fit a. in calidioribus regionibus et in
hinc in India, e qua fruges manna aduehitur in sapore
farum mellis refert, 2. colore, sabroso rotundum
est instar gratia coriandri. 3. glebarum specie conficitur
et omnibus praestat.

DE VBITATIO II

De mari

Thomæ nō fuit ab æterno ut sibi persuasit Aristoteles, sed in ipso nascentis mundi æonio a Deo factum, et quidem tunc totam ab eo circumdatam terram die tertia in eo in quo nunc est localis coactum, ut n. dicit Deys congregantur aqua quæ sub celo sunt in locum unum, et appareat arida, confecta tellus, canata receptaculo præbuit undis, in quod simul confluerunt, ex quo patet aquas terræ altiores nō esse, ut et litora veneta totiusq; Apulia planissimi campi indicant

Mare super Oceanum. **N**otandum 2° ex omnibus maribus quibusq; potissimum Nalebrari in Oceanus totam terram ambiens et a plagis terrarum, quas aluit corpora desumens, Oceani sui, Æthiopiæ, Æthiopiæ, Scythiæ, Britannici, Germanici, et Mediterraneum, quod per medias diffusum terras Africa ab Europa determinat, denominatioresq; nascitur ab insulis suisq; adiacentibus Iberici, Ballarici, Ligustici, Tyreni, Gallici, Siculi, Cretici, Egei, Adriatici. 3° et rubrum, ita ab aquis rubris non per se, sed ratione rubra arena, nunc coralliorum, modo hærentia dictum, ut testis est Joa. Barius c. 11. 4. 8. de rad. 2. in historia Indiarum 4° est Persicum, ita dictum a Persis. 5° et Caspium, nunc Pericæum, unde quædam littoribus clausum, et ex multorum fluminum concursu in paludis stagnans, ut placet Arist. L. 2. c. 1. et approbat Ptolom. L. 2. c. 5. exponeret nihilominus subterraneis cryptis in portum, ut hic in Egeum, et illud in Mediterraneum.

Motus maris diversus. **N**otandum 3° diversos esse motus in mari, nam præter reciprocos ventus mouetur et a Septentrione ad Austrum, eo quod Septentrionalis pars ædior sit Australi.

quodque plures in Septentrione orientur aqua plura
 et maiorora flumina se ibi exponerent, qua mare in
 tempore Dant denotant, ad partem depressiore propter
 absumptas a feruora solis undas et per depressionem
 australis Oceani in occidentem pelagus, nec uero absurda
 uideri debet quod in terra non fore rotundam
 quia uel eam uisignoscunt monte, uallegis in terra
 quos del abatur aqua, quod a Mathematicis uisunt
 terrarum aqua consistere uere unum globum rotundum
 intelligendum est non Mathematicis sed Physice huiusmodi
 a rotunditas non excludit inaequalitatem, de qua
 hic est sermo, mox dicitur de mare ab oriente in occi
 dentem quem motum obseruauerunt hi, qui ex Hispania
 fortunatasq; insulas traiciunt, imprimis uero qui ex
 Hispania ad nouum orbem uno mense nauigant, et uel
 tuum, quatuordecim mensium spatio eadem uia redire
 possunt, causa huius motus uidetur esse occulta quaedam
 uel primi mobilis, qua aqua uersus eandem partem tra
 giat, qua ipsa mouetur, motus uero illius, qui in mari
 haereticus est obseruatus ab occidentem ad orientem uersus
 uidetur esse litus, in quod aqua illudens deflectit ad
 latum, fortiter iuxta terrarum oras ad orientem.

monat et mare
 ab orientem in
 occidentem

Conclusio

causa actus maris, quo suo
 cedens loco longe lateq; se se diffundit ad horam al
 quot postq; in aluam suam se se recipit uel prosu
 adhuc ignota est, aut si qua est uel Luna e pro ut a
 pectus solis fouetur, rapiturq; a primo mobili, sed quod
 Stoici aiunt mundum quodam esse animal, quod in gen
 tibus uariis spirando, respiciendoq; aquas agit, fabu
 la est aequa atq; Platonis illa hecaty, q; absorbet uisumq;
 paulo post easdem aquas, hinc de aere, pleriq; phi et
 Astrologi ad Luna uocant, quos uide apud Corin. t. 8.
 e. 6. uel alius hic sequitur curru Luna et fore omnem
 eius uarietatem, scilicet, huius Luna ab oriente ad meridianum

causa actus
 maris est
 Luna

causa hic est
 Luna

ascendit effluit mare. Si descendit ad punctum occidentis
 refluit; rursus, dum ab eo puncto ad punctum mediu
 noctis pergit iterum effluit, et denique in puncto medio
 noctis ad orientem progreditur refluit. Ille vero praecise sensus
 et ubique in eodem puncto temporis, sed plerumque et fere,
 sunt in quibusdam mariis, quae fere nihil altitudinis, ut Li
 gurius, Tyrenus, aliaque, quod profunditati quae vim luna
 cludit maxime xero situi et promontorijs in littore,
 quae actionem Lunae impediunt tributorum. Ista
 vero maria vehementer altuant, ut Claudicus, quod in
 regressu rocas milliaria, Britannicus quod sexaginta orf
 at, Iebus, quod in reditu rocas quasi in gulfu delogit,
 Lusitanus, quod ipsa et Flaminia, alibi suo retrocedere con
 pellit, rursus in Lusitano Oceano, et in sine Adriatico
 sensu fere horis immesit mare, et totidem deturrescit,
 ad Garamna in Aquitania septem accedit, quinque vero
 octo recurrit usque tanta vi ut ferruca anchora non
 satis firmamentum, in Iudico vero mari ad littus
 Gambiae hinc horis se ad triginta viciter lentas
 effundit, celeritate sua et velociter currentes assequas
 totidem quoque horis se se refundit, denique quo magis
 Luna impletur lumine, eo magis firmant maria
 quo illa citius oritur, eo citius effluit. *maria magis*
dominantur. *magis* Luna est causa, adde quod Luna dominetur
 humidis eo medicorum astrologorumque sententia quae itaque
 Quare? *causa* occulta quaedam qualitate, vel lumine
 suo id efficiat. Et praecipue occulta qualitate, sed lu
 na apud Antipodas commoens adhuc via movet maria
 at tuos non transmittit in ea lumen esto vero imittat
 in aquas quae ibi sunt radios, easque movet at ea
 continentia vis maribus non sunt ad certum flamma
 alia intercedunt quae prius motus illud excipere deberet
 si per ea ad via duceretur, lumen quoque illius re
 flexus debile est et saepe ad nos non pertingit, certe in
 eius defectu prosum nullus est, inerat tamen non agendi

Luna humida
 dominantur.

Lumen Luna su propriu, te' adu' itiu, ut ex paulo an
 te dictis constat. Quare & an rarefiant aqua in refla
 ant et ea ratione maiore' quarare locu' et addensent aqua n' in
 in residant? & non, sed ut magnes ferru' mouet p' sua
 utabens illi communicato, ita Luna mare p' uim no
 sus effecti uim ipsi communicato, deinde si rareficeret
 et infra nauim posita uel in uase rareficeret, ista a
 rati'o a. com' n' lest. Quare & cur n' ubiq' eodem tem
 pore a'ctuet? & p' locoru' situ' littoru' altitudinē aut
 planitiem, p' flexuosos meandros, quibus retardatur,
 adde locoru' naturam et qualitates uentoru' occurru'
 notus alios mariu' u: g' de septentrione ad Austrum
 pra'valentes sebinda uelut alioru' astroru' uires, qua
 tempant, impediuntq; Luna actione. Quare & cur aqua
 fluminalis eandem uim Luna n' sentiant? & sicut acus
 magneti illita poli septentrionalis uim sentit, alia
 uero minime, ita aquor quod salu' est excipit uim
 Luna, fluxu' uero qui dulces sunt n' uim, si qua
 uero flumina respiciant id fit ratio marinarum
 aquaru', que occulte se se admiscunt, et cateroquin
 tranquillitas aquas turbant, seuq; rapiunt. Quare,
 5: cur sicut Luna mare euocat ita euocat uim n'
 detineat in eodem loco, uel ut influentia polaris
 ubiq; sit acus nautica, semp' ea ad se fleat cur
 n' ita Luna influentia semp' agitac' mare ut con
 tinuo a'ctuet? & terra altitudinē obtare ne si
 Luna mare nimis longe auocetur, et ipsas aquas
 pondere suo repetere deducio ra' Luna longius dece
 dente neq; et eadem uis que ad mouendu' quod p'ia
 sufficit semp' satis e' ad idem diu in eodem loco
 retinendu', deinde Lumen Luna p' digressionem
 eius, et obliquu' ad mare respectum uim aliqua'
 in agendo remittit.

Conclusio & causa salbedinis in aquis mariis
 et praecipua est s'rs uimans et uiscerans simul

quae n' in
 nauigant.

cur ubiq;
 eodem tempore
 a'ctuet?

quae uim
 n' recipit de
 ualitem Luna.

exhalationes aridiores solis paulo nimis excoctae,
 item q. loca bitumine, alumine, sale plena, quae uel
 occupat alicubi uel in ariditate, q. pars uidetur a caribz
 p. p. aperi Basilio hom. 4. hepaneron, Zoroast. l. 23.
 etymologiarum c. 14. 2^a est artis. 3^a aliorum. 1^a pars pro-
 batur, die tertio, quo srsps segregauit aquas ab aquis
 congregationes illas uocauit maria et maria esse non
 possunt sine saluine, deinde die quinta repleuit srsps
 mare piscibus, et pisces marini salitudine in aqua re-
 quirunt ad sua uita diuina conseruatione deinde srsps
 fecit maria, ut seruirent utilitati et navigationi homini
 cui terra dederat excolenda, et aqua salua utilior e
 navigationi, ut quae sua crassitie melius sustentat ore,
 et uentum, et calore saluam exhalationu facilius
 prohibet congelatione, ut n. impediatur cursus nauis, unde
 quod quocumq. alia causa adferatur uix sufficientes sunt et
 tanto tempore tal late fusis aquis tamq. profundis sub-
 ministrata possint saluare, hanc secundum, quia multis
 signis constat exhalationes eiusmodi conmixtas esse mari
 illudq. salire, quod aqua marina calefaciant et ex-
 siccant, ut docent medici Galenus. 1° de facultatibus
 simplicium medicamentorum. c. 4. 6. 7. deinde quod
 aqua salua ceteris grauior crassiorq. sit, adeo ut
 omnium crudum salis lymphis immixta subnatet in sal-
 cibz uero subsidat, et n. e. crassior nisi pp. exhalo-
 tiones adustas ferreas conmixtas. 3° aqua marina
 penetrans p. poros in uas cereu denique in mare
 et in puteos in littora depositos p. terram distillans
 dulcis est et hoc non alia sed causa nisi quod exhalatio
 adusta, quae amaritudinem efficiebat simul cum subtilioribus
 aquae partibus penetrare n. possit, idem probat uaporis
 in mari Clati a sole, qui dulcissimus sunt. deniq. probat
 ex flire in problematis s. 23. q. 30. cur, inquit,
 sapinus mare salis et calidius itemq. aqua puteo uo,
 suprema quae inae, an quia sol et aer partes humores
 tenuissimas assidue detrahant tenuissima uero dulcissima

tollitur q^o e parte superiori tenuior dulciorq; relicta gra
 uior in maioriq; parte. Nota a. nam exhalationes adusta
 posse de quibus in mare, uel cui plures, uel et sine plu
 uis a noctis frigore coartatas, et uult puerros, quod si
 et calore solis educatur exhalationes quandoq; ex
 fundo, quae quod crassa densaq; sint n^o nisi ad superficies
 aqua atolli possint a sole ibi uero deserta a calore solis
 & ariditate ut uult Albert. aduocatur inq; saltem
 abeant, et naq; sal adustus uapor. h^o t^o patet,
 aqua n. a loisy in quibus haeret sapor desugit, hinc con
 stat car alias plus, alias minus aqua marina sint salsa
 scilicet ratio aduocatur plus uel minus casarum uisum
 car in fundo alicubi sit salinus, nempe pp metalla terrarum
 salsa propinquas. hinc alicubi in uado et dulce est. h^o
 id fieri ob flumina, quae se deo uerant in illud, et quae
 loq; ultra centum miliaria profudat ut exptus i Colubus
 in mari Septentrionali, auerant alicubi uera aquarum
 dulcium i terra in mari scaturientia, quae salsa quod
 doq; in uno huc uentes possunt conuertari in dulces,
 et tales esse credibile. h^o quae uisitatores elatas i
 fundo propinant. Quare unde sit salitudo quorundam for
 tium? h^o uel a maris salis aquis, quae i sub terra
 reas cavernas excipiunt, uel a salis terris, quae lam
 bunt, quod si quae et exhalationes adusta in eos deci
 dant, auerant salitudo, huius generis est for ille apud
 Hierosolymis aqua decorta ubi refuipit euadit
 in salem cui adde Syadam latam apud Strabone
 n^o procul a mari Caspio. Item Asphaltidem iudea apud
 Josephu. l. 5. de bello iudaico c. 5. Pharium
 meminerunt Combricenses capite tertio tracta
 tus decimi, quibus addas licet puteos salios, qualis
 et in Aegya unus, et Hispani unus, et in Volaterris,
 aliquot, quibus ut aqua marina, ita et augmento
 et decorem tu com munitur. h^o n^o semper eadem hora in
 apian, aut desinant crescere i mari. h^o infractis
 signa q; locora.

DUBITATIO III^a

de fluminibus.

Concl^{ff} Lumina quæ leprofiori sunt ortu et magna copia
 se se profundant statim in ipsâ sui origine aut
 quæ perennia sunt n̄ videntur e fluxu, uel aere in
 aquam uerso procreari, sed effluere e mari ita. 333.
 Th. Albert. contra Averroem, Cardanum, Paulum Verulamium,
 et Parisienses. Ibi 1° quia incredibile videtur Nilam,
 aut Euphratem ex solis vaporibus, et aere in aquam
 mutato nasci, quia si uel nuda aqua effunderetur tantis
 in fluminibus non sufficerent, deinde successu illa continua
 auri aeris, qui corrumpitur ita in frigus terra, aerem
 corrumpentis h̄ videtur tot aeris, semper aquale continuari
 posse quod perennes durant fontes, nam uel in nubibus sup
 rigueritibus, uel ipsius terra perdere, uel alio casu,
 ubi illa facillime obstrui possent. Et ubi subeat vapor
 et aer motus, et id locum n̄ h̄t in fluminibus, q̄ in pluri
 me erumpunt, cuiusmodi uidere est quibusdam in locis, ubi
 lacus, fontesq; scaturiant ab oibus montibus remotissi
 mi quæ et magni montes sunt, in quibus uel nalli, uel
 minimi fluitant erumpunt, sicut e contra e collibus
 quandoq; terni uel quaterni nobilissimi fontes proce
 runt. 30. Calest. c. 1. omnia flumina intrant in
 mare et mare n̄ redundat ad locum unde exiit flumi
 na, reuertitur, et iterum fluant, quæ uerba Calest.
 uolente detorqueat ad medietatem fluxum, quasi ser
 uis sit ut iterum fluant. ut aduerti e mari in vapores
 absant, q̄ postea melius in montibus terrarum caue
 ris rursus in aqua fluentem concreuant. Quæres
 1° quomodo aqua e mari feratur ad montes altissimos
 in quibus scaturiant. Idem Theodoretus h̄c nota illas
 transire promouente sunt uerbi causa uille bono hominum
 animalium stirpium. Idem Th. Calest. corpora

actione. id praestari. 2° cur n^o erumpit aqua alicubi
 et terra antequam ad montem deveniat? & arbitrat^{ur}
 illu^m arte boni, proniores s^{unt} aqua ductu^m isto rem-
 tubos tam docti cooptasse, ut nihil metuendum sit, ne in
 itinere alio diverseat aqua. 3° quomodo mare sufficiat
 tot fluminibus atrendi? & sufficere nutu^m compensationi
 accipit n. quod dat ut ex recedant. constat.

Conclusio 2^a ex genere nihilominus pluvia
 & aeres q^{ue} coarctati in aquas fortas, et si quidem per
 exnes nota sint, aut exiles admodum sint p^{er} conu^{er}sio^m
 proficisci ab aere, vel aapore in aqua^m coarctato,
 ead^{em} pluvia constat experientia, quod hyeme pluviana
 nivisq^{ue} resoluta^m copia flumina maxime auget,
 nec abunde illa redundantia Nile anrea de qua multa
 multa, oritur quae quod in illa tertia portione, qua
 ultra nitina^m aethiopia usq^{ue} ad aleberrima bona spei
 promontorium in formam caspidis tendit, tunc sit hyems,
 Nilusq^{ue} obliuiscat terras pluvia. n. illa undiq^{ue} conflue^m
 tes implent alueum, paludesq^{ue}, a quibus fluit
 Nilus, unda ripatis litoribus in Aegypto lateq^{ue} campos
 refagnat unde contingit flumini Nigri ex eodem
 alueo p^{er} partem Africae currenti et Ruperati in Mes-
 opotamia, itaq^{ue} Indo et Gargi ut placet Plinio. ^{Abundant}
 Conimb. Nilu^m dicitur ex paradiso et p^{er} quosda^m unciculos
 subterraneos p^{er}ire in lacu^m Africae vocariq^{ue}
 Gen. 2. Gen. 2. hanc posterioris q^{ui} pro exilibus illis fon-
 tibus videntur sufficientes caritates in terra posse dari,
 in quibus aere transat in aquam. Nota n^o negandum
 quia magna aquarum receptacula sunt aliquando sub
 terra, ut a metalli fossoribus cognoscit esse tempore
 Philippi Macedonis docent Conimb. 4. Sed id
 negamus huiusmodi Lacus esse scaturigines fontium
 existimand^{um} n. die tertia nascentis mundi ut mare
 suo in loco a Deo est constituta ita ut p^{er} subterraneos

meatus in d'rasa mundi partes aqua derivatam,
unde flumina exiterent.

Conclus 3 qualitates aquarum adven-
ticia oriuntur, sive vel quia cum terra mixta insipida
vel caloris aliquantulum exloquuntur, vel quia terra
metalla, aut concretis aliquos succos lambunt, vel quia
expirationes aliquas recipiunt, acerbitas n. ab alumine
amaritudo a nitro, sal sugo a sale, sapor ferri, aliorumq;
a ferro alijsq; trahitur, huius generis sunt fontes com-
plures in Germania et alibi, omnium nobilissimus e-
st qui apud Eburos celebratur, n. miris forte admirandi
sunt, qui vel in Napo, vel in Andro insula, vel iuxta
Saphlagoniam, vel apud Liguras aquam vini saporem
Sabantem, et inebriantem effundunt, quod et de Lynce,
sive Fluvio canit Ovid.

Quom quicquid parum moderato gutture trapit
Haud aliter titubet quæ si mera vira bibisset,
quod q. aqua putei Matronis in Peloponneso spirat odor
dulcenti et quod succo lambat odoratum, quod fatcat
Asphaltites et Ferrus, alijsq; est vel q. adustas, phala-
siores, vel putorem aqua consistens et ruinas con-
clusa.

Conclus 4 communiores fontium effectus
sunt calores, morbi sanitates, et rerum quarundam
in ligna vel lapides, conversiones, calores frigori,
calorisq; plus minusve interso tribuitur, sanitates n.
rerumq; metamorphoses vel minerali aquis vel a terra
vel ab astris communicata, ex quibus expediri pnt
varia que referuntur de aquis la. Plin. l. 2. c. 103.
et alijs. Nilus in Arabia plurimum in Na-
donia Cratis in Turcis, Peneus in Thessalia, Xanthus
iuxta Rhod, omnes reddunt albas id fit ratione frigi-
dis et caloris, aqua n. humida, frigidaq; ad potum
delecta cum tepat redditq; spiritum, ut albescat
pilisq; et Lana eundem accipiant colore, contra calidam

uapore illo terreo admixto pellem quasi adurit et le-
 nigrit ut docet Albert. frequenter aqua naltij in
 locis, quos uid. apud Conimb. t. 10. c. 1. causa e
 astuans intra terras nra, ignesq; subterranei ex sal-
 phure, uel bitumine q; exhalationes inclusas, et uocesq;
 uel ex motu, uel p; arripitum concitati, qui aquas cale-
 faciunt, hanc eandem fuisse caam existimant flumij
 illius arderetis, qui heredito IX Pontifice e latere
 p; flumij prorupit, eiq; effudit in mare, itam limi-
 illius flammantis iuxta urbem Samosatam, q; reli-
 ctus ab aqua tangentibus adharsit, sequiturq; fugi-
 entes, et magis aquis marcescit est namq; ea uis
 bituminis. p; quicuiusdam admodum pinguis et calidi,
 liquorisq; oleacei, et aceti, unde se aquis quandoque
 inuadit, ut aquis alatur flamma illius, et ni ijs
 ardeat ut prostant ignes artificiosi, extinguitur a.
 siccis, eadem ex caa uel uerte q; inmensis exha-
 lationibus, feruoreq; mentitur aqua ad culmam co-
 gnomento insana cui sit frigidissima, nimirum q; multa
 mixta continet, scaturit fons Amonis fons sub Thucem
 tepentibus aquis, meridie frigidis, uespe calidis, media
 nocte astuantibus et de hinc deseruescentibus, nimirum
 quia sunt plures uerae qua illam aquarum uarietatem
 continent et uicissim confundunt, fons Letha in Beotia
 adfert oblivionem a contra uicinus illi memoriae uespe
 quia cerebri qualitates distemperant uel atemperant
 stomacho cui cerebri competitur uitiato, transmissisq;
 in caput fumis mordacibus, noxijsq; quod idem de Casi-
 nicij aqua in Thracia equos referante dici potest
 quod uelb larus ad Manduriam oppidum haudis aquis
 n; minuatur, uel affusis n; augeat, uel quod pleni ali-
 bi n; effluant, sed resorbant aquam uel in pondus
 aqua in tanta est quod repellat descedentes et cui ijs
 subsidat, uel in patentes uenas aduidentes ex ima
 parte et ad labrum admissa emittentes referenda e.

Quaest. IV Dubit. 1

Quaest. IV Dubit. 1
 Quaevis quana oiam aquarum accomodatissima ad bibendum:
 est quae lenis, tenuis, pellucida, saporis, odorumque
 expers est. Haec quae talis defecatio est et purior fit
 quia a stomacho oneri est, ipsiusque calorem obruens
 puritatem morborum parastum generat, n. q. lacu-
 tres, palustres, nivosae, glaciales, aut fluviales
 cuius procella delatae probanda sunt in potu, sed fontanae
 et fluviales, de quibus Conumb. c. 6. + 10.

QVAESTIO IV

De meteoris aëreis.

DVBITATION^{ntica}

De Ventis

Conclusio I. Ventus non est commotio vel agi-
 tatio, sive fluxus aeris, sed exhalatio mixta frequen-
 ter vaporibus terra circumlambens aeris, concitata, et
 proprio contra Stoicos, aliosque antiquos est, quod ad pulsam
 campanam sequatur aeris agitatio itaque ad aëreorum
 tormentorum explosiones atque sequitur venti, hoc potest
 videri quia multa attolluntur exhalationes multi cori
 tantum venti, ut verno et autumnali tempore, quando
 sicut copiosior est exhalatio, ita et ventorum maior est
 copia. 2. quia sole oriente matutino tempore multa
 exhalationes eleuantur, plerumque et concitantur venti;
 3. quia nix liquefit, ac dissolvitur per exhalationes pro-
 mixtas, venti quoque orientur, 4. quia color igneus,
 et calida et sorda expiratione in aere apparentes
 ventos indicat, 5. venti exsiccant, at hoc non facerent
 nisi in ipsis predominaretur exhalatio, quae est sicut
 diuina exhalatione mixta frequenter esse vaporibus
 1. quia vapores absque exhalatione non facile eleuantur